

הכרוניקה: מה קורה כאן

יהודה יפרח

בכלא המאכלס 1,000 אסירים אירע מרד אלים שבמהלכו נהרגו כל הסוהרים. 999 אסירים נטלו חלק במרד, אך סרטוני מצלמות האבטחה מראים שאסיר אחד, שאותו לא ניתן לזהות, הוציא את עצמו מן הכלל: הוא נצמד לקיר עם ידיים מורמות כלפי מעלה, לא נקט שום מעשה אלימות ולא סייע בידי חבריו בשום דרך. הניסוי המחשבתי הזה, אשר זכה לכינוי "דילמת האסירים בחצר", משמש את המתנגדים להרשעת חשוד בפלילים על בסיס הוכחה סטטיסטית. // מבחינתם, אם נדגום אדם אקראי מקרב האסירים בחצר ישנה הסתברות סטטיסטית של 0.999 (דהיינו סיכוי של 99.9%) שהלה נטל חלק בהרג הסוהרים. אולם היא הנותנת: הסתברות אינה מקנה ודאות מוחלטת ואינה שוללת את התרחיש שאותו אסיר הוא אשר נצמד לקיר ונמנע מלהשתתף במרד הרצחני. // הדילמה הזו, שבה עסק הרמב"ם בספר המצוות ("יותר טוב ויותר רצוי לפטור אלף חוטאים, מלהרוג נקי אחד ביום מן הימים"), התגלגלה לאחרונה למחלוקת נוקבת בין שופטי בית המשפט העליון אלכס שטיין ונעם סולברג. המחלוקת נפרשה בפסק דין בערעור של אדם שנטל חלק באירוע לינץ' שביצעו חברי לה-פמיליה (אוהדי בית"ר ירושלים) באוהד הפועל תל-אביב.

האירוע התרחש באוקטובר 2015. בעקבות קטטה בין אוהדי בית"ר לאוהדי הפועל, גמלה בליבו של חבר לה-פמיליה להרוג אוהד של הפועל. חברי "הקומץ" של לה-פמיליה נפגשו ב"פלאפל ג'ינה" הסמוך לאצטדיון בלומפילד ביפו כשהם רעולי פנים, לבושים בגדים כהים, ומצוידים באלות בייסבול, סכינים וכלי משחית. משהבחינו בכעשרים אוהדי הפועל, רצו לעברם והחלו לתקוף אותם בכלי הנשק שברשותם. // אחד מאוהדי הפועל עבר תחת ידי חברי הארגון התקפה אכזרית, שכמעט והביאה למותו. בתום תקופת החלמה ממושכת הוגדר האיש על ידי המוסד לביטוח לאומי כנכה בשיעור של 83%, ונקבעה לו אי-כשירות לצמימות בשיעור של 100%. // המערער, בחור בשם אביב בצלאל, הורשע בערכאה קודמת בקשירת קשר לביצוע פשע, אך זוכה מסעיף תקיפה הגורמת חבלה חמורה. המדינה והתוקף הגישו ערעורים הדדיים. בעתירתו טען בצלאל כי לא השתתף בלינץ' אלא שהה באזור רק מתוך כוונה לגנוב ציוד.

בין שופטי בית המשפט העליון נתגלעה מחלוקת חריפה. שטיין טען כי אף

שברור שהקבוצה קשרה קשר לביצוע פשע, אין ראייה ברורה הקושרת את בצלאל לאירוע באופן אישי. עד המדינה בפרשה ועדי הראייה האחרים לא הצביעו עליו כעל האדם שבוודאות תקף את הקורבן. שטיין הקביל את המקרה הנידון לדילמת האסירים דלעיל, וטען שהראיות שהציגה המדינה אינן עומדות ב"מבחן הנורמליות". // אליבא דשטיין, ניתן לקבל טעויות בהרשעה פלילית רק אם הן "תאונות עבודה". מהעדויות בתיק הנוכחי ברור שלא כל מחוללי הליניץ' תקפו את הקורבן באופן פיזי. אם נרשיע את כולם, בהכרח נרשיע לפחות אדם אחד על לא עוול בכפו. במקרה זה, ההרשעה לא תהיה "תאונת עבודה" אלא תוצאה ידועה מראש. // "קביעה כאמור לא תהא נכונה, מאחר שהיא מנרמלת הרשעות של חפים מפשע על ידי הפיכתן לדבר תקני אשר קורה במהלך העניינים הרגיל", קבע שטיין. // סולברג חלק בחריפות על עמיתו; לדעתו, המקרה שלפנינו שונה מ"דילמת האסירים" שבה הוכח בראיה פוזיטיבית שאחד מן האסירים שנכח במרד האלים לא השתתף בו באופן פעיל. במקרה שלנו אין ראייה כזו. // "אדרבה, המסכת הראייתית מתארת קבוצה אחת אשר פעלה כמקשה אחת; לא היה מי שהתבדל ולא היה מסתייג. כך למשל, בהודעה שמסרה עדת הראייה, טלי מלכה: 'ראינו קבוצה של מעל עשרה אנשים, כולם לבושים בשחור עם כובעים שחורים, רצים אחרי מספר מצומצם של אנשים. היו להם קרשים של בניין וסלעים קטנים... זה היה נראה כמו ליניץ' מתוכנן'. לא נמצאה אחיזה לתזה לפיה אחד או יותר מבני החבורה הסתייג מן המעשים; לבטח לא מחה, בלם, חצץ או הפריד. בקרב בני החבורה לא נמצא ולו צדיק אחד לרפואה".

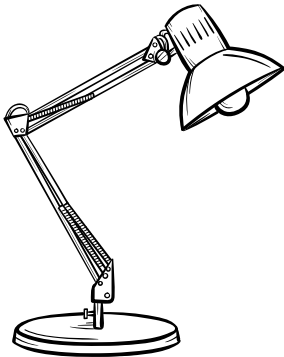
מבחינת זכויות אדם, שטיין מציע בדבריו פרשנות שמרנית אך-רדיקלית לחובה להרשיע חשוד רק אם חומר הראיות מצביע על אשמה "מעבר לכל ספק סביר". "מעבר לכל ספק סביר" לדידו אינו יכול להכיל אפילו עשירית אחוז של ספק. // אליבא דסולברג, מקרה זה ממחיש את חולשת הפורמליזם השמרני של שטיין. אביב בצלאל הוא נבל אלים ומסוכן שהיה מעורב בקשירת קשר לניסיון רצח וכמעט קיפד חיי אדם במעשיו הנמהרים, בהסתברות גבוהה מאוד. האם בשם הסיכוי הזעום שגרסתו נכונה מותר לנו לסכן את החברה ולשחרר אדם מסוכן כמותו?

*

עד לאחרונה, תיק 4000 שצמח על רקע המהלכים למיזוג בזק-יס, עניין בעיקר מכורים כבדים לאקטואליה ובעלי חובה מזוכיסטית לטבלאות אקסל עמוסות ודיני תאגידים מורכבים. כמות האירועים, מספרם הרב של המעורבים, ומורכבות

ההחלטות הרגולטוריות שנדרשו בזמנו לאישור העסקאות, הפכו את הפרשה כולה למורכבת מדי להבנה – כל שכן למעקב – בעבור הציבור הרחב. // פרסום הפרוטוקולים מחקירת ניר חפץ שינה את כיוון העלילה. ההדלפות שפורסמו במהדורות החדשות הפכו את התיק להצגה הטובה בעיר. שני הצדדים, גם אנשי הפרקליטות וגם אנשי ראש הממשלה, הורידו כפפות והחלו להמטיר זה על זה מהלומות נמוכות. השיא היה נאומו של שר המשפטים אמיר אוחנה בכנסת,

שהפר את צו איסור הפרסום ושחרר פרטים מחקירתו של חפץ במשטרה. // כזכור, חפץ נעצר למשך 15 יום ורק בסופם נשבר והחליט לחתום על הסכם עד מדינה. התמלילים הראשונים שדלפו תיארו מסע לחצים פסיכולוגי וכלכלי שהופעל על האיש, אבל לא היה בהם אלמנט חריג ביחס למה שמקובל בחקירות המשטרה המכוונות לשכנע חשודים להפוך לעדי מדינה. אוחנה ביקש להראות שהמשטרה הצתה את הקו האדום, וחשף כי השוטרים איימו על חפץ בפרסום פרשייה מביכה שתערער את שלמות התא המשפחתי שלו.

חתימה על הסכם עד מדינה היא הודאה במשתמע בכישלון. החותם מצהיר קבל עם ועולם כי היה שותף לפשע, וכעת הוא "מוכר" את חבריו כדי להציל את עורו. אף אדם אינו מתנדב מרצונו למהלך שמטיל עליו אות קין. // המשטרה רשאית להפעיל לחץ על העד לחתום על הסכם כזה, אולם היא יכולה לעשות זאת רק מתוך חומר הראיות של התיק עצמו. היא יכולה להציג את הראיות שנאספו נגדו, להבהיר לו את המחירים שיצטרך לשלם אם יוגש נגדו כתב אישום, ולהציע לו לבחון באופן רציונלי שכר עבירה כנגד הפסדה. היא איננה רשאית להשתמש במידע אישי מביך שאיננו קשור כלל לתיק כדי להכניס את העד למצוקה פסיכולוגית.

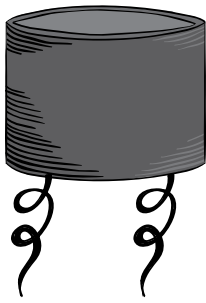
מן העבר השני, גם סביבת נתניהו התנהלה באופן מחפיר. "הפרשייה הלוהטת" של חפץ לא הייתה ידועה לאיש מלבד חוקריו ומלבד פרקליטי ראש הממשלה שקיבלו את תמלילי החקירה לקראת השימוע. בנאומו בכנסת חשף שר המשפטים את המידע הזה לעיני כל ישראל, ובכך פגע פגיעה חמורה בפרטיותו של חפץ. // לאוחנה אומנם עומדת חסינות מהותית במקרה זה, אולם המעשה שעשה בלתי-נסלח ברמה האתית. כשרשויות החוק רומסות את החוק בדרכם להרשעה, ונבחרי ציבור משתלחים ברשויות החוק ועורכים להן דה-לגיטימציה, המארג החברתי הישראלי נפגע קשות.

*

האם החסידות הגדולה, העשירה והחזקה בישראל עומדת לפני פיצול? האירועים שהסעירו את חסידות גור בתקופת החגים נראים לכאורה כקדימון לרעידת אדמה בחצר החזקה, העשירה והמקושרת בישראל. // האדמו"ר מגור, ר' יעקב אריה אלטר, הוא בנו של ה"לב שמחה" (ר' שמחה בונים). בין כהונתו של אביו לכהונתו שלו שימש כאדמו"ר דודו, ר' פנחס מנחם אלטר. הכתרתו של ר' יעקב אלטר נערכה בשעתה לאחר תקופה של אי-ודאות, שכן מולו התמודד על התפקיד בן דודו ר' שאול, בנו של ר' פנחס מנחם. // גור תמיד נחשבה לחסידות סגורה וקפדנית, אך דפוס ההתנהלות הבדלני שלה החרף מאוד עם מינויו של האדמו"ר האחרון. האדמו"רים הקודמים ייסרו את חסידיהם בשוטים ור' יעקב אלטר החליט לייסרם בעקרבים. // שמא בשל מזגו הקנאי והחשדן, שמא מחמת חולשתו האינטלקטואלית, ר' יעקב אלטר בחר לבצר את שליטתו בחיי החסידים באמצעות שורה ארוכה של תקנות קשוחות, ביניהן הנהגות צניעות מפליגות, עד נזירות בין בני זוג נשואים. השיא היה הוראתו לאברכים להפסיק ללמוד גמרא ב"עיון", כלומר בחריפות ובביקורתיות, ולעבור ללימוד ב"בקיאות", כלומר לימוד דף הגמרא עם פירושי רש"י ותוספות בלבד. הדגש הוא על שינון מונוטוני, הספק וזיכרון, ולא על יצירתיות וחדשנות.

במשך דורות רבים, הלימוד העיוני היה נזר תפארתה של ישיבת "שפת אמת". הוא העניק לתלמידי הישיבה אתגר אינטלקטואלי חריף ודרש מהם השקעה ויצירתיות. מתנגדי האדמו"ר טוענים שהמוטיבציה המרכזית שלו להרחקת התלמידים מהלימוד העיוני הייתה חששו שראש הישיבה – בן דודו והמתחרה הסמוי שלו – יאפיל עליו בלמדנותו. // ראש הישיבה הלמדן ר' שאול אלטר נשאר נאמן לאדמו"ר בהנהגותיו, אולם הביע תרעומת בפורומים סגורים על הפגיעה בלימוד התורה. בגור נדרשת נאמנות מוחלטת, ומקורבי האדמו"ר החלו להצר את צעדיו ונמנעו מלהזמין לאירועים משפחתיים. // בשנת 2016 החרף האדמו"ר את צעדיו וסגר את ישיבת "שפת אמת", אולם הקש ששבר את גב הגמל התרחש השנה: האדמו"ר החליט לוותר גם על לימוד התוספות ולהסתפק בלימוד רש"י כפי שלומדים בתלמודי תורה לילדים. המטרה הייתה לדכא עד כמה שניתן את הארוס והיצירתיות כדי לכונן "קדושה בלי יצר הרע".

במקביל, הסתכסך ר' יעקב אלטר עם אחד מגבירי החסידות, חסיד בשם דוד ברלינר, כאשר החליט להדיר את הילדים מה"קעמפ" השנתי המסורתי שהתקיים בקמפוס בבעלותו של ברלינר ובניהולו. הגביר סירב לדרישת הנהלת החסידות בארץ להעביר לידיה את ניהול המקום, וכשהגיע ארצה לשמחה משפחתית זכה לקבלת פנים אלימה שכללה צעקות, הפגנות, שפיכת מים, לצד פשקווילים שהציגו אותו כפדופיל. האדמו"ר לא מחה נגד הצעדים האלימים ורק ר' שאול נחלץ לעזרתו של הגביר והוציא מכתב תמיכה. // הצעד הזה היה אחד יותר מדי,

וקברניטי גור הודיעו שכל מי שיתקרב לבית הכנסת של ר' שאול אלטר יורחק מגור וממוסדותיה. במפתיע, המניין של ר' שאול התמלא בחסידים אמיצים, ורבים מבכירי חסידות גור בארצות הברית הביעו תמיכה בו.

גור משמשת כעין חברת ביטוח מושלמת בעבור חסידיה. המעטפת שהיא מספקת להם אופפת את כל תחומי החיים: חינוך, דיור, צריכה, נישואין וקהילה. אלא שגם קהילות סגורות ומסוגרות חייבות לשמור על איזון בין המקל והגור. // השלטון ללא

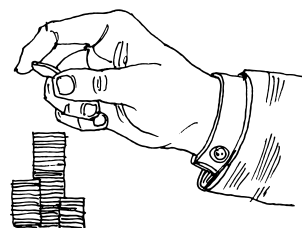
מצרים של ר' יעקב אריה התערער מאחר שהוא לקח ולקח, דרש ודרש, וכמעט לא נתן דבר בתמורה. תביעותיו מהחסידים גבהו והפכו בלתי-אפשריות כמעט, ומנגד התמריצים הלכו ופחתו. לאחר שהלימודים בשיבת גור הפכו משמימים ומשמעממים, החסידים הכישרוניים נשארו בלי ערוצי ביטוי כמעט, ועל המצע הזה הלך התסכול וגאה. // האם יצבור ראש ישיבת "שפת אמת" ר' שאול אלטר מספיק תומכים במהלכו נגד האדמו"ר הריכוזי והכוחני ר' יעקב אריה? אין לדעת. אם זה יקרה, המהלך ישפיע באופן דרמטי גם על מעמדה של גור באגודת ישראל ועל מעמדו של נציגה סגן שר הבריאות יעקב ליצמן.

*

החשב הכללי באוצר, רוני חזקיהו, קיבל החלטה חסרת תקדים. הוא הקפיא את ביצוע תקציב המדינה לחודשים האחרונים של 2019. חזקיהו עצר את כל ההתקשרויות החדשות, והורה למשרדי הממשלה לבקש את אישורו בכל התקשרות ששוויה יותר מ-200 אלף שקלים. הגזירה כללה הקפאת מכרזים שנמצאים בעיצומם, והוציאה למעשה את סמכות ניהול המדינה ממשרדי הממשלה: מכאן ועד להודעה חדשה השרים והמנכ"לים אינם יכולים להוציא כסף. // למדינה יש אומנם תקציב מאושר ל-2019 אך אין תקציב ל-2020. בהיעדר תקציב, אמורה המדינה – החל מינואר הקרוב – להיות מנוהלת על ידי החשב הכללי בשיטת 1 חלקי 12. המשרדים יוכלו להוציא מדי חודש את החלק ה-12 מתוך תקציב השנה הקודמת, כשעל פי החוק מי שמנהל את התקציב בהיעדר תקציב מאושר הוא החשב הכללי. אלא שלחזקיהו היה דחוף לקחת את המושכות לידיו חודשיים לפני סוף 2019, והסיבה היא הגירעון המשתולל. // בתקציב 2019 מסתמן גירעון חריג בשיעור מוערך של 3.6%–4%. הוא נובע מירידה חדה בהכנסות הממשלה ממיסים (314 מיליארד שקל במקום 323 בתכנון המקורי), לצד הוצאות חריגות של משרדי הממשלה. היעדרה של ממשלה מתפקדת אינו מאפשר קבלת החלטות אפקטיביות – העלאת מיסים או לחילופין קיצוץ רוחבי בתקציב המשרדים – ובוואקום שנוצר פקידי האוצר נאלצים לקבל החלטות

לבדם. // בעיה נוספת היא שגם תקציב 2019 המאושר הוא חלק מתקציב דו-שנתי מיושן שאושר לפני 2018, ואין קשר בינו לבין הצרכים המתפתחים בשטח. ניהול תקציב 2020 בשיטת 1/12 יעמיק את הפערים בין צורכי המשק הממשיים לבין המענה הממשלתי.

מנכ"לי המשרדים זעמו על ההחלטה, ופנו בתלונה למשנה-ליועמ"ש מאיר לוי ולמנכ"ל משרד רוה"מ רונן פרץ. לטענתם, תקציב 2019 כבר אושר ואין בסמכותו של חזקיהו לשלול את זכותם להוציא אותו כדי לעמוד בהתחייבויות המדינה ולקדם פרויקטים דחופים. החלטתו החד-צדדית של חזקיהו מחבלת לידם בפעולת הממשלה, מבלי להביא בחשבון את הנזקים הישירים והעקיפים הנגרמים מכך. // עוד טענו

המנכ"לים שהחלטה עלולה לפגוע בקצב צמיחת המשק, ואולי אף לפגוע בדירוג האשראי של ישראל. מאידך-גיסא, החריגה הגדולה מיעד הגירעון, זה שנה שנייה ברציפות, היא סכנה חמורה לא-פחות ליציבות הכלכלית של ישראל; כל זאת בלי לקחת בחשבון מבול תביעות מספקים שהמדינה חתמה מולם על חוזים ולא עומדת בהתחייבויותיה. // המציאות הזו היא נגזרת ישירה של הוואקום השלטוני שבו מצויה מדינת ישראל. הפרספקטיבה הכלכלית מציפה את הסכנה החמורה שמעוררת מערכת הבחירות הבלתי-נגמרת: התפרקות והתפוררות של השירותים והתשתיות שאותם אמורה לספק הרשות המבצעת. מנהל ציבורי תקין יתקשה מאוד לשמור על הסטנדרטים שלו לאורך תקופה כה ארוכה של היעדר תקציב מאושר.

*

מיכל סלה, בת 23 ואם לתינוקות בת שמונה חודשים, הייתה עובדת סוציאלית והכירה את בעלה אלירן מלול במסגרת עבודתה. בפוסט שהעלתה זמן-מה לפני הירצחה מופיעה תמונה שבה שניהם רוקדים ומחייכים. "הנשמות שלנו קשורות בצורה עמוקה", כתבה לו לרגל יום נישואיהם, כחודש לפני היום המר והנמהר. // סלה אותרה בביתה כשהיא ללא רוח חיים ועל גופה סימני דקירה רבים. לאחר הרצח, דקר מלול את עצמו כמה פעמים במה שנראה כניסיון התאבדות. הוא נטל את התינוקות והגיע איתה לבית השכנים; שם קרס. עם חזרתו להכרה נעצר ונחקר בידי המשטרה, אך סירב לשתף עימה פעולה. // חודש מאוחר יותר נרצחה אסתר אהרונוביץ', מורה למוזיקה בת 70. הרוצח היה בעלה, הרופא ד"ר גיורא פראף-פרי. הוא ירה בה למוות ונמלט מהמקום; המשטרה פתחה במצוד ולכדה אותו באזור קיבוץ משאבי-שדה לאחר שהתהפך עם רכבו. האקדח נמצא ברכב, ובחקירתו טען האיש כי הוא "איננו זוכר דבר".

רצח של אדם הוא אירוע מחריד ומזעזע. רצח בתוך המשפחה מזעזע אף יותר, כי הציפיה האנושית הבסיסית היא שהבית יהיה מקלט ומקום בטוח. אירועים נוראים מהסוג הזה מעוררים באופן טבעי רצון עז למצוא פתרון מערכתי לבעיה, אבל אין דרך לעשות זאת מבלי לזהות את הבעיה ולאפיין אותה בצורה רציונלית

ומושכלת. // בעקבות הרצח של אהרונוביץ', הפיק ארגון ויצו קמפיין מאיים תחת הכותרת "האם נשקפת סכנה לחייך מידי בן זוגך?". המודעה כללה תרשים זרימה המוביל למסקנה צבועה באדום זועק: כאישה נשואה את מצויה בסכנת רצח מבעלך. גם אם אין לו עבר פלילי, הוא לא מחזיק בנשק חם, יש לו השכלה אקדמית והוא מרוויח מעל הממוצע. כמו סרטן, אין לנגע מאפיינים ספציפיים ואין בית שלא יכול להיות בו מת. // לעומת המסר המשתמע מהקמפיין, שלפיו אישה נשואה היא אישה בסיכון, העובדות מציינות תמונה אחרת: מתחילת 2019 נרצחו 13 נשים בידי קרובי משפחה, מתוכן 4 נרצחו על ידי בני זוג. בישראל חיים קרוב ל-10 מיליון נפשות, ש-1.9 מיליון מתוכם הם נשים נשואות. הסיכוי של אישה נשואה להירצח בידי בן זוגה עומד אפוא על 0.00021%. // מחקר של משרד המשפטים האמריקני משנת 1994 גילה כי לנשים רווקות סיכוי גבוה פי ארבעה ליפול קורבן לפשע אליים בהשוואה לנשים נשואות. מחקר אחר מהשנה העוקבת גילה כי נשים נשואות חשופות פחות לפגיעות אלימות באופן כללי.

אלימות היא תופעה רעה וחולה הדורשת טיפול יסודי בכלים חינוכיים ותרבותיים, אולם הקמפיין של ויצו הוא עוד דוגמה לזריעת בהלה (אלרמיזם) לצורך קידום אג'נדה, הגורמת ליותר נזק מתועלת. הצגת התא המשפחתי כמלכודת אלימה ומסוכנת לנשים אינה מבוססת על עובדות, ואינה מקדמת פתרון למקרים היוצאים מן הכלל שאינם מעידים על הכלל. // אנו מורגלים זה מכבר בקריאות לקעקוע התא המשפחתי, בשוליים האידאולוגיים של החברה, בכתיבתן של דמויות כמו ראש החוג למגדר באוניברסיטת תל-אביב דפנה הקר. במאמר שפרסמה בעשור הקודם בכתב העת המשפטי "עיוני משפט", קבעה הקר כי "עצם החיים עם גבר חושפים נשים לסכנה של אלימות. אלימות זו מלווה בפגיעות פיזיות ונפשיות". עוד כתבה שם הקר כי "יש קשר בין נישואין לבין הסתברות להורות... הבאת ילד לעולם מגבילה את יכולתן של נשים ליהנות מעצמאות כלכלית וכוח". מטרתה במאמר הייתה להעצים את הרווקות הנשית כצורת חיים מועדפת. // ישראל היא המדינה המערבית האחרונה שבה מוסד המשפחה נותר יציב וחזק. שלא כמו ברוב מדינות המערב, הישראלים נוטים להינשא ולהוליד ילדים. המאמצים לערער את מוסד המשפחה נותרים לרוב בתחומי האקדמיה. טרגדיות כרצח נשים הן "הזדמנות" בעבור השיח הפרוגרסיבי באקדמיה לזכות לקשב ולקדם רעיונות בדבר פירוק זהות ומעגלי השתייכות. אָל לשיח הציבורי לתת יד למאמץ זה.